

УДК 378.147

©Романовська О.О.

СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ПОНЯТТЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Актуальність дослідження. Серед стратегічних завдань реформування вищої освіти України, визначених Національною доктриною розвитку освіти, поставлені такі завдання, як формування освіченої, творчої особистості, а також забезпечення пріоритетності розвитку людини. Одним із напрямків вирішення цих завдань є вдосконалення навчально-виховного процесу в інженерно-педагогічних закладах освіти. Це зумовлено тією обставиною, що в умовах конкуренції зростає потреба в підготовці компетентних інженерів-педагогів, які б нарівні з міцними техніко-технологічними знаннями володіли б методикою передачі їх студентам і робітникам, і мали б досить високий рівень професійної майстерності. У свою чергу майстерність інженера-педагога, як синтез теоретичних знань і високорозвинених практичних умінь, проявляється через творчість і втілюється в ній.

Формування і розвиток креативності у майбутніх інженерів-педагогів – один із шляхів удосконалення підготовки висококваліфікованих викладачів, які творчо ставляться до своєї роботи і здатні підняти на рівень провідних країн світу національну систему професійної освіти України. На думку таких дослідників, як: Д. Богоявленська, Л. Виготський, І. Волков, О. Леонтєв, Я. Пономарьов та інших, креативність – це саме така інтегральна якість особистості, яка визначає здатність до творчості в будь-яких сферах людської діяльності та проявляється через спроможність бачити проблеми, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їх вирішення і сприяє створенню творчого продукту.

Отже, пріоритетним напрямком розвитку сучасної освіти є створення у вищому навчальному закладі сприятливих умов для формування творчої особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконалення як під час навчання у вищій школі, так і в подальшій професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми креативності зробили вітчизняні та іноземні науковці, зокрема: Л. Виготський, Т. Баришева, Д. Богоявленська, В. Загвязинський, В. Моляко, Я. Пономарьов, М. Поташник, В. Сухомлинський, С. Сисоєва, Г. Айзенк, Д. Гілфорд, Е. Торренс, М. Уоллах та інші. Багато науковців розуміють креативність як особливість інтелекту, інші – як специфічну потребу людини в пошуково-перетворювальній діяльності, деякі ототожнюють її з творчістю.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). В сучасних умовах проблема креативності в майбутніх фахівців набуває нового звучання, потребуючи особливого методологічного обґрунтування та новітніх принципів педагогічного здійснення. Незважаючи на численні напрацювання з питань визначення сутності креативності майбутніх фахівців, ця проблема ще досі досконало не досліджена.

Отже, метою статті є розкрити поняття «креативність», дослідивши точки зору різних науковців стосовно даної дефініції; виявити основні структурні компоненти креативності інженера-педагога.

Виклад основного матеріалу. Термін «креативність» означає створення чогось нового. Основу цього слова становить англійський іменник «creativity» (творчість), який походить від латинського слова «creatio» (створення).

«Було б чудом, – пише Л.С. Виготський, – якщо б уява могла створювати з нічого або якби вона мала інші джерела для своїх творінь, окрім попереднього досвіду». Усе те нове, що виникає в уяві людини, будується з тих елементів оточуючої дійсності, які містяться в попередньо засвоєному нею досвіді. Уява є вищою формою почуттєвого відображення світу і знаходиться на межі чуттєвості і мислення [2].

Формування здатності творити стає нормативним чинником продуктивної діяльності в добу глобалізації. Оскільки саме в даний період проблема сучасного суспільства полягає в тому, що недостатньо фахівців, які мають якості, що притаманні цілісній, креативній особистості (ентузіазм, ініціативність, самостійність мислення та дій, сприятливість до нового, розвинену волю, цілеспрямованість, прагнення до творчої самореалізації, відповідні творчі нахили та здібності) [6].

На основі аналізу літератури [1,2,3,4,5] було виділено три основні підходи до розуміння сутності креативності:

1. Креативність і інтелект являють собою єдину людську здібність або якість. Цей погляд поділяють такі вчені, як Д. Векслер, Г. Айзенк, Р. Стенберг та інші. В.Н.Дружинін вважав, що високий інтелект забезпечує високий показник креативності. Низький інтелект – відсутність будь-якої креативності. Головна ідея полягає не в тому, що креативність і інтелект є єдиною здібністю, а в тому, що творчість є похідною інтелекту. У науковій літературі існує безліч емпіричних даних щодо єдності креативності та інтелекту. Багато досліджень із цього питання були проведені Л. Терменом, і ці праці вважаються класикою.

2. Креативність та інтелект як непов'язані між собою загальні здібності. Багато вчених поділяють цей погляд і висувають безліч аргументів на користь саме цього погляду. Вони висловлюють протилежну думку та вважають, що творчість – це не адаптація до світу, а його перетворення. Саме, щоб здолати відчуження від реальності та пристосуватися до навколишнього буття, людина починає творити. А. Адлер вважав творчість засобом компенсації відкритого ним комплексу неповноцінності. Одним із перших захисників цього тлумачення був Л. Терстоун, який звернув увагу на різницю між творчими здібностями та здібностями до навчання. Для Л. Терстоуна головними чинниками у творчому процесі є особливості темпераменту, здатність швидко засвоювати і породжувати ідеї без критичного ставлення до нового. Виникненню креативних рішень сприяє релаксація та розсіювання уваги, а не свідоме концентрування на вирішенні проблем.

Концепція креативності як універсальної творчої здібності здобула важливості та набула чинності завдяки Дж. Гілфорду. У результаті своїх факторно-аналітичних досліджень природи інтелекту він розробив категорії дивергентного та конвергентного мислення. Конвергентне мислення призводить до єдиного правильного рішення, зумовленого певними фактами; дивергентне мислення є менш обмеженим заданими фактами, воно допускає зміну шляхів вирішення проблеми і призводить до випадкових результатів і висновків [6]. Дж. Гілфорд виступив з доповіддю на тему “креативність” і згодом багато психологів почали використовувати терміни креативність і дивергентне мислення як синоніми.

Сучасні дослідження показують, що при вирішенні творчих завдань дивергенція та конвергенція на різних етапах можуть взаємодоповнювати один одного.

В.Н. Дружинін також розглядав креативність та інтелект як дві різні загальні здібності та пов'язував їх існування з процесами переробки інформації. Креативність та інтелект виконують протилежні функції. Креативність відповідає за перетворення інформації і породження безлічі нових моделей світу. Інтелект – за вживання цієї інформації в реальній практиці [9].

3. Відсутність творчих здібностей як таких. Хоча креативність та інтелект є різними, але між ними існує певний зв'язок. Інтелектуальна обдарованість безумовно потрібна, але лише цієї умови недостатньо, щоб бути творчою та активною особистістю. Мотивація, цінності та особисті якості відіграють головну роль в активізації творчої поведінки. Цю думку поділяють такі вчені, як А. Уоллах, Д.Б. Богоявленська, А. Маслоу. У своїх дослідженнях учені дійшли висновку, що когнітивна обдарованість, чутливість до проблем, незалежність у невизначених і складних ситуаціях є основними якостями творчої особистості. Найбільш яскравим прикладом цього погляду буде концепція “інтелектуального порогу” Е. Торренса. Учений довів, що взаємодія інтелекту та креативності залежить від показника IQ. За низького та середнього показників IQ (до 115-

120) інтелект і креативність є єдиним чинником. Отже, який рівень інтелекту – такий відповідно і рівень креативності. Креативність та інтелект є незалежними чинниками, тільки якщо показник IQ вищий за 120.

Ми розглядаємо *креативність* як інтегральну якість особистості, яка визначає здатність до творчості в будь-яких сферах людської діяльності та проявляється через спроможність бачити проблеми, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їхнього вирішення.

Підсумовуючи розглянуте, галузь креативності складна для вивчення і викликає безліч суперечок. Багато теоретичних уявлень про креативність носять можливий характер і не обґрунтовані емпірично. У той же час суперечливий характер одержуваних даних пояснюється слабкістю концептуального узагальнення чисто емпіричних досліджень. Таким чином, питання про феномен креативності залишається відкритим.

Одним із вузлових питань розвитку креативності майбутніх інженерів-педагогів є проблема структурування цього поняття. У сучасній психолого-педагогічній літературі немає єдиної думки відносно останнього. Структури креативності у працях українських і зарубіжних дослідників різняться і за кількісним, і за якісним складом.

Так, представником німецької школи К. Урбаном розроблено модель креативності, яка складається з шести компонентів креативності, які відносяться до двох груп - когнітивних та особистісних. До когнітивних належать такі компоненти: дивергентне мислення та дивергентні дії; загальні знання та розумова база; база спеціальних знань і специфічних умінь. До особистісних належать компоненти: зосередженість і захопленість задачею; мотивація та мотиви; відкритість і толерантність до невизначеності.

Автор розглядає означену модель як функціональну систему кожен з компонентів якої виконує свою незалежну функціонально адекватну роль.

Російські та вітчизняні спеціалісти також робили спроби розробки структури креативності. Так, Т. Барішева вивела інваріантну формулу креативності дорослих[2]:

креативність = мотивація (дивергентність, здатність до перетворень) + естетичні параметри (формотворчість, перфекціонізм, асоціативність).

Інтегрує всю структуру система уявлень людини: про світ як стимул для творчості; про себе як суб'єкта творчих перетворень; про творчість як цінність. Автор характеризує креативну модель світу як: багатогранну (життя багатофакторне і багатополярне); амбівалентну (реальність існує в єдності протилежностей); мобільну, готову до реконструкції.

Український педагог І. Гриненко визначив структуру креативності майбутнього вчителя. Вона є динамічною взаємодією п'ятих компонентів:

- мотиваційного (передбачає формування мотивації успіху);
- емоційно-ціннісного (сприяння стану психофізіологічної когерентності та прийняття майбутніми учителями засад культури);
- когнітивного (засвоєння студентами специфічних знань психолого-педагогічних основ креативності);
- конативного (оволодіння специфічними навичками - прийомами і методами генерування та аналізу ідей);
- результативного (створення креативного навчального продукту - тексту) [8, с. 51].

Аналіз структури творчих здібностей, проведений низкою вітчизняних і зарубіжних дослідників (В. І. Андрєєв, Л. С. Виготський, В. О. Крутецький, А. Н. Лук, А. Маслоу, Я.О. Пономарьов та ін.) дозволив виявити основні їх компоненти. Відповідно до класифікації В.І. Андрєєва [1] ця структура має наступний вигляд: *1 компонент* творчих здібностей – це мотиваційно-творча активність і спрямованість особистості. Мотиваційна активність розглядається як зацікавленість творчої особистості, почуття задоволеності від своєї діяльності, бажання досягти нових висот і успіхів, в ініціативі і бажанні бути лідером; *2 компонент* – інтелектуально-логічні властивості особистості. До них відносять здатність до аналітико-синтетичної діяльності, до виконання розумових операцій порівняння,

виділення головного, систематизації і класифікації, індукції та дедукції, пояснення, абстрагування; *3 компонент* – інтелектуально-евристичні здібності особистості. До них належать основні інтелектуальні операції: висунення гіпотез, генерування оригінальних ідей, фантазування, асоціативність мислення, вміння переносити знання і навички в нові ситуації; *4 компонент* – це світоглядні здібності особистості, під якими розуміється впевненість особистості в соціальному значенні творчої діяльності, методологічний фундамент наукових та естетичних досягнень; *5 компонент* – моральні якості особистості, до яких відносяться чесність, яка включає в себе правдивість, принциповість, вірність узятим на себе зобов'язанням, та скромність, що характеризує особистість, яка відноситься до всіх людей з повагою, проявляє толерантність до чужих думок, критично оцінює власні заслуги і недоліки; *6 компонент* – здатність особистості до самоврядування в процесі творчої діяльності, яка включає в себе: цілеспрямованість, здатність до планування, здатність до самореалізації особистості, самоконтролю, здатність особистості об'єктивно оцінювати свої можливості, та досягнення; *7 компонент* – комунікативні якості особистості, що розуміються перш за все як здатність до співробітництва, продуктивному спілкуванню і взаємодопомоги в процесі колективного вирішення творчих завдань, здатність відстоювати свою точку зору; *8 компонент* – естетичні якості особистості. Головним з них є здатність керуватися у творчій діяльності принципами гармонії, краси, симетрії, цілісності; *9 компонент* – індивідуальні особливості особистості. До них відносяться: темп і стиль діяльності, які залежать від темпераменту особистості, працездатність, як здатність тривалий час виконувати творчі завдання.

На сьогоднішній день існує багато способів класифікації креативності особистості [1].

У психології прийнято пов'язувати здатності до творчої діяльності, перш за все з особливостями мислення. Творче мислення характеризує асоціативність, діалектична і системність.

Асоціативність – це здатність бачити зв'язок і подібні риси в предметах і явищах, на перший погляд не порівняних. Сформулювати протиріччя і знайти спосіб її вирішення дозволяє діалектичність мислення. Системність – це здатність бачити предмет чи явище як цілісну систему, сприймати будь-який предмет, будь-яку проблему всебічно, в усьому різноманітті зв'язків. Розвиток саме цих якостей робить мислення гнучким, оригінальним і продуктивним.

Ми в своєму дослідженні дотримувалися думки, що для оптимального прояву творчих здібностей когнітивна і мотиваційна сфери особистості повинні взаємодіяти як органічне ціле.

Не можна не враховувати соціальне середовище, в якому формується особистість. Як наголосив В.Н. Дружинін, “формування креативності можливо лише у спеціально організованому середовищі” [8].

У контексті нашого дослідження необхідно виділити і особливості інженерно-педагогічної діяльності.

Професія інженера-педагога відноситься до складної групи професій, що функціонують одночасно в двох різнорідних системах: "людина-людина", "людина-техніка" і їх модифікаціях. Інженер-педагог, крім готовності до педагогічної діяльності, має володіти спеціальними професійними знаннями, здійснювати навчально-виробничу, організаційно-методичну діяльність з професійної підготовки учнів у системі професійно-технічної освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві.

Інженера-педагога характеризує широкий педагогічний профіль, він здатен виконувати функції майстра виробничого навчання і викладача спецтехнологій і загальнотехнічних дисциплін, а також їх суміщати.

Суть і специфіку підготовки інженерів-педагогів необхідно розглядати на основі системного і функціонального аналізу професійної педагогічної діяльності та етапів здійснення цієї діяльності.

Дослідженню питань, пов'язаних із підготовкою інженерно-педагогічних кадрів, присвячені праці С.Артюха, С.Батишева, В.Блюхера, Г.Зборовського, Е.Зеєра, Р.Карпової, О.Коваленко, В.Ложкіної, П.Лузана, А.Пастухова, О.Романовського; психологічні проблеми відображені в працях Н.Кузьміної, Т.Кудрявцева, І.Лобача; дидактичні питання розглядаються в працях В.Ледньова, П.Підкасистого, Б.Соколова, О.Федорової.

Отже, спираючись на дослідження цих фахівців та свій особистий досвід, було визначено, що підготовка інженерів-педагогів здійснюється в межах єдиного навчального процесу і основною умовою існування і оптимального функціонування будь-якої системи полягає в забезпеченні її цілісності за рахунок взаємодії компонентів. Тому підготовка інженерів-педагогів має бути єдиною системою, кожна з підсистем якої включає обидва наскрізні компоненти освіти: педагогічний і інженерний. При підготовці інженерів-педагогів необхідно реалізувати тісну взаємодію вказаних компонентів їх утворення.

Підготовка інженерів-педагогів здійснюється в ході професійної освіти. З метою визначення етапів підготовки інженерів-педагогів до педагогічної діяльності необхідно уточнити суть поняття «педагогічна діяльність» і «інженерно-педагогічна діяльність», і проаналізувати основні їх компоненти.

Поняття «діяльність» науковці визначають по-різному: як якийсь реальний процес, що складається із сукупності дій і операцій (О.Леонт'єв); як силу, що виробляє культуру (Е.Маркарян); як взаємозв'язок протилежних, але таких, що припускають одна одну акцій – опрідметчування, тобто активного перетворення суб'єктом світу, і розпрідметчування, тобто зміни самого суб'єкта за рахунок «вбирання в себе» все більш широкій частини предметного світу (Г.Батишев); як взаємодію суб'єкта з навколишнім світом (С.Рубінштейн); як спосіб існування людини (М.Каган); як сукупність певних видових форм, необхідних у реальному житті кожному індивіду (гра, навчання, праця) і які виконують по черзі провідну роль в онтогенезі (Б.Анан'єв).

Важливою характеристикою є мотивованість діяльності. Мотив – це «спрямованість активності на предмет, внутрішній психічний стан людини, прямо пов'язаний з об'єктивними характеристиками предмету, на який спрямована активність» [11, с.9]. Якщо потреба визначає готовність до діяльності, то мотив додає активності нового, дієвого характеру.

Важливо зазначити, що діяльність завжди предметна і мотивована, а не предметної, невмотивованої діяльності, як активного цілеспрямованого процесу, не існує. І якщо предмет діяльності – це те, на що спрямована діяльність, то визначення мотиву – це відповідь на питання, заради чого здійснюється ця діяльність.

Особливістю мотиву є те, що він прямо пов'язаний із значенням, особистісною значущістю діяльності: якщо змінюється мотив, заради якого здійснюється діяльність, то змінюється і сама діяльність.

Отже, можна стверджувати, що діяльність – це система дій, об'єднаних в ціле мотивом, що спонукають її. Один і той же мотив може бути досягнутий за допомогою різних дій. Кожна дія спрямована на досягнення чітко усвідомлюваного проміжного результату, тобто мети.

Педагогічна діяльність має ті ж характеристики, що і будь-який інший вид людської діяльності. Н.Кузьміна вважає, що професійна педагогічна діяльність є системою і послідовністю педагогічно доцільних дій в умовах нормативних розпоряджень і обмежень, які полягають у тому, що педагогічні завдання повинні бути вирішені в певний термін і з дотриманням принципів і правил педагогіки. Продукти педагогічної діяльності «матеріалізуються» в психічному вигляді іншої людини, в її знаннях, уміннях, навичках, в рисах волі і характеру.

Ми погоджуємося з вченою, але вважаємо за необхідне її уточнити: педагогічна діяльність – це діяльність, що професійно спрямована та має на меті створення найбільш оптимальних умов у цілісному педагогічному процесі для виховання, розвитку, навчання та вибору можливостей творчої дії особистістю – майбутнім фахівцем.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що в структурі педагогічної діяльності виділяють структурні й функціональні компоненти. Так, Н.Кузьміна виділяє п'ять структурних компонентів: гностичний, проектувальний, конструктивний, організаторський, комунікативний компоненти. А.Щербаков виділяє інформаційну, розвивальну, орієнтаційну, мобілізаційну і гностичну функції педагогічної діяльності, а К.Саломатов – гностичну, проектувальну, конструктивно-плануючу, організаторську і комунікативну.

У комплексному дослідженні проблеми вдосконалення підготовки інженера-педагога Б.Соколов дає аналіз структури і змісту діяльності даного фахівця і, виходячи з цього, розробляє модель підготовки фахівця для професійного навчального закладу в умовах технічного ВНЗ. Особливу увагу приділяє методичній підготовці студентів до навчальної і виховної діяльності.

Істотним внеском у вирішенні проблеми щодо виділення видів інженерно-педагогічної діяльності стала розробка професіограми інженера-педагога, яку запропонували Е.Зеєр і Н.Глуханюк.

В.Безрукова виділяє такі види професійно-педагогічної діяльності випускника вищого навчального закладу інженерно-педагогічного профілю: професійне (практичне) навчання в навчально-виробничих майстернях; професійне (практичне) навчання на виробництві; позанавчальну виховну роботу в навчальних групах учнів у якості класного керівника; громадську роботу в інженерно-педагогічному колективі і в колективі учнів, у гуртожитку та ін.; виробничо-технологічну діяльність з організації продуктивної праці учнів; професійну орієнтацію учнів; технічну творчість; початкову дослідно-експериментальну діяльність дослідницького характеру.

У науковій літературі з проблем інженерно-педагогічної освіти існують і інші види класифікацій структури діяльності фахівця, хоча в окремих випадках за основу для класифікації також береться вид діяльності. Так, наприклад, досліджуючи шляхи і умови підвищення педагогічної майстерності інженера-педагога, А.Маленко виділяє три основні види його діяльності: теоретичне навчання, виробниче навчання, позанавчальну виховну роботу. Цієї ж класифікації видів діяльності сучасного інженера-педагога дотримується і В.Яровий, розглядаючи умови формування педагогічних умінь у студентів інженерно-педагогічних спеціальностей. Автор додатково розбиває кожний з видів на етапи (проектування, здійснення і аналізу професійної діяльності) і встановлює двокомпонентну структуру умінь і двохетапний процес їх формування: 1-й – підготовчий – спрямовано на формування уявних моделей дій; 2-й – основний – призначено для безпосереднього оволодіння способами виконання дій.

Існує ще один підхід до визначення видів інженерно-педагогічної діяльності. Він заснований на структурно-функціональному аналізі діяльності фахівця, що дало можливість визначити особливості інженерно-педагогічної діяльності, побудувати модель, виділити структуру, види і зміст діяльності [7].

Професійна діяльність інженера-педагога включає власне інженерну і педагогічну діяльність. Мета педагогічної діяльності – професійне навчання і виховання підростаючого покоління, а мета інженерної діяльності – розробка виробничо-технологічної документації, забезпечення виробничого процесу в навчальних майстернях, обслуговування матеріально-технічної бази лабораторій і кабінетів, освоєння нових технологічних процесів і техніки тощо.

Використовуючи хронометраж, спостереження за діяльністю інженерів-педагогів, деякі автори дійшли висновку, що в структурі інженерно-педагогічної праці переважає педагогічний компонент [6;7;10]. Отже, на нашу думку, предметна галузь циклу педагогічних дисциплін найбільш оптимальна для формування творчих умінь інженера-педагога.

Інженерна і педагогічна діяльності, в свою чергу, включають п'ять основних видів діяльності інженера-педагога: навчальну, виховну, організаційно-управлінську, виробничо-

технологічну і дослідницьку [6;7;10]. Схарактеризуємо кожний вид діяльності фахівця, при цьому виключимо виробничо-технологічну, яка не відноситься до педагогічної діяльності.

Навчальна діяльність є однією з найскладніших і значущих складових частин діяльності інженера-педагога. Її метою є підготовка висококваліфікованих фахівців у навчальних закладах професійно-технічної освіти. Вона включає планування навчального процесу, його реалізацію і аналіз. Інженеру-педагогу необхідно, передусім, визначити комплекс навчально-виховних завдань вивчення дисципліни, розділу, теми, заняття; відібрати зміст навчальної інформації; розробити методiku навчання; організувати контроль і корекцію засвоєних знань, умінь, навичок; проаналізувати труднощі, які зустрічаються в роботі, і визначити засоби їх подолання.

Виховна діяльність припускає систематичний вплив викладача на студентів з метою формування і розвитку їхньої особистості. Цей процес часто гальмується такими чинниками: складний контингент, їхній слабкий рівень навченості й вихованості.

Організаційно-управлінська діяльність має також професійну значущість для інженерно-педагогічних працівників. Інженеру-педагогу необхідно не тільки організувати і управляти діяльністю учнів, але також проектувати і контролювати своє професійне самовиховання і самоосвіту.

Дослідницька діяльність має пошуковий характер та характеризує інженера-педагога як фахівця, здатного вести роботу по дослідженню і вдосконаленню різних видів діяльності.

Так, Є.Кулик розглядає педагогічну дослідницьку діяльність як сукупність пізнавальних і організаційно-педагогічних зусиль, спрямованих на одержання інформації, яка служить оптимізації діяльності педагогів і підвищенню ефективності навчально-виховного процесу [8, с.134].

М.Князян вважає, що дослідницька діяльність – це діяльність пізнавального характеру, яка врегульовується за допомогою комплексу дій, що віддзеркалюють провідні «щаблі» пошукової роботи: висунення проблеми, завдань і гіпотези; теоретичний аналіз наукових джерел; аргументація авторського підходу до вивчення проблеми; підбір методів дослідження; організація експерименту; аналіз, узагальнення, формулювання висновків. Автор наголошує, що дослідницька діяльність педагога – це є такий вид пізнавальної пошукової роботи, яка спрямована на вивчення як особливостей розгортання самого навчально-виховного процесу, так і психологічного портрету його учасників з метою діагностики, коригування й оптимізації педагогічного впливу на особистість учня [6, с. 53].

Основною метою дослідної діяльності інженера-педагога є підвищення якості підготовки фахівців у навчальних закладах професійної освіти на основі інтенсивних форм і методів роботи, теорії педагогіки і психології професійної освіти, а також на основі самостійних наукових досліджень у галузі педагогічної науки. Сучасній, а тим більше перспективній професійній школі, потрібен педагог-учений, який володіє відповідною підготовкою у галузі методології і методики наукової роботи, якостями сміливої творчої особистості дослідника.

Слід зазначити, що характерною особливістю професійної діяльності інженерів-педагогів є постійна необхідність у самостійному пошуку та методичній обробці нової технічної інформації, нових прийомів праці, нових технологій, оскільки відбувається постійний процес оновлення змісту спеціальних предметів. Інженер-педагог має постійно вдосконалювати свою професійну майстерність з метою підвищення якості навчально-виховного процесу в навчальному закладі на основі передового педагогічного досвіду, наукової теорії, емпіричних досліджень проблем професійної школи.

Отже, різні види діяльності у процесі професійної підготовки майбутнього інженера-педагога забезпечують: підвищення продуктивності засвоєння навчальної інформації і творчого застосування її на практиці; оптимальну підготовку до соціальної взаємодії в майбутній професійній діяльності; природний перехід від навчально-пізнавальної, пошуково-дослідницької діяльності до самостійної професійної діяльності.

Слід зазначити, що провідними видами діяльності в умовах освітнього процесу в ПТНЗ є навчальна і виховна види діяльності. Проте, їх характер може змінюватись залежно від умов, у яких відбуватиметься професійна діяльність інженера-педагога, рівня підготовки фахівця і посади, що він займає у професійно-технічному навчальному закладі або на виробництві.

Специфічність організації і здійснення навчально-виховного процесу в навчальних закладах професійної освіти наголошується також у деяких працях з проблем інженерно-педагогічної і професійної освіти [6;7;10].

Як зазначає Карпова Л.Г., кожному виду професійної діяльності має відповідати своя оптимальна структура знань, умінь і якостей людини, яка працює в цій професії. Необхідно зазначити, що природа педагогічної праці така, що вона пов'язана з «великою кількістю моментів, що не автоматизуються, можливістю постійного виникнення нових реакцій, присутністю творчого задуму, значною складністю вимог, складністю комплексу дій», а також трудністю врахування тих елементів роботи, які не піддаються безпосередньому сторонньому спостереженню».

Щоб професійно вирішувати педагогічні завдання, інженеру-педагогу необхідно володіти як системою знань, так і системою професійних умінь і якостей, які є найважливішим компонентом кваліфікаційної характеристики інженера-педагога, а їх формування – складовою інженерно-педагогічної підготовки.

Таким чином, зважаючи на погляди українських і зарубіжних дослідників що до структури креативності та розглянувши зміст професійної діяльності інженера-педагога, пропонуємо виокремити наступні структурні компоненти креативності майбутніх інженерів-педагогів:

- емоційно-мотиваційний (передбачає наявність позитивного емоційного стану, віри у свої можливості; внутрішньої мотивації до творчої самореалізації на посаді викладача, орієнтацію не на продукт, а на процес, а також уміння концентрувати власні творчі сили, сміливість і незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, позитивне самосприйняття);

- когнітивно-діяльнісний (передбачає оволодіння студентами загальними та спеціальними психолого-педагогічними знаннями, уміннями й навичками, пов'язаними з креативністю; здатність до дивергентного мислення та сенситивності; характеризується сформованістю у студентів рис креативної особистості, що проявляються через уміння створювати креативну атмосферу, бачити педагогічні проблеми, знаходити нові оригінальні й продуктивні шляхи їх вирішення, творчо використовуючи природні об'єкти);

- результативний визначається наявністю творчого навчального продукту.

Усі вони взаємозв'язані й жоден з них сам по собі не може забезпечити значних креативних досягнень особистості. Лише гармонійне поєднання цих складових характеризує майбутнього інженера-педагога як креативну особистість.

Також вважаємо, що найважливіші якості інженера-педагога, що сприяють успішній творчій діяльності: здатність до нестандартного рішення; пошуково-проблемний стиль мислення; уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації; оригінальність у всіх сферах своєї діяльності; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особистісні якості (сміливість, готовність до ризику, винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, упевненість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового та оригінального та інше).

Перелік найважливіших рис креативних умінь інженера-педагога не є усталеним. Аналіз психолого-педагогічної літератури приводить до висновку, що рівень творчої діяльності інженера-педагога, визначається, як правило, залежно від того чи іншого конкретного напрямку його педагогічної діяльності.

Отже, креативний інженер-педагог – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічних творчих умінь (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній

діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей тих, кого навчають.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволяє висловити думку, що креативність є важливою здібністю особистості взагалі, а для особистості інженера-педагога це є пріоритетний та один з основних чинників. Майбутній інженер-педагог – це творча особистість, яка володіє оригінальним проблемно-педагогічним і креативним мисленням, і творець педагогічного досвіду. Саме креативність є універсальною якістю особистості, яка володіє знаннями, увпевнено їх використовує на практиці, прагне до самореалізації та вміє критично мислити.

Подальшого розвитку потребують: пошук шляхів розвитку креативності в майбутніх інженерів-педагогів та викладачів ВНЗ; створення єдиного комплексу методичних прийомів для розвитку креативності в навчальному процесі ВНЗ з усіх дисциплін, починаючи з початку навчання і до кінця.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности: основы педагогического творчества / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во КГУ, 1988. – 238 с.
2. Андрієвська В. В. Креативність / В. В. Андрієвська // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 432.
3. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – 320 с.
4. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / Дж. Гилфорд; пер. с англ. Э. А. Голубевой // Психология мышления : сб. / ред. А. М. Матюшкин. – М. : Прогресс, 1965. – С. 443–456.
5. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Гриненко. – Т., 2008. – 192 с.
6. Деятельность мастера производственного обучения среднего профтехучилища / В. А. Маркелова, П. М. Бадужева, Е. И. Тютюник ; под общ. ред. В. А. Маркеловой. – М. : Высш. шк., 1983. – 103 с.
7. Дидактические основы подготовки инженеров-педагогов: учеб. пособие / под ред. П. Ф. Курбушко, В. П. Косырева. – Екатеринбург: Изд-во УГППИ, 1997. – 200 с.
8. Дружинин В. Н. Психология общин способностей / В. Н. Дружинин. – М. : Лантерна вита, 1995. – 150 с.
9. Сисоева С.О. Педагогічна творчість: монографія / С. О. Сисоева. – Х. ; К.: Каравела, 1998. – 150 с.
10. Содержание и методика психолого-педагогической подготовки инженеров-педагогов : сб. науч. тр. / Свердловский инж.-пед. ин-т. – Свердловск, СИПИ, 1990. – 148 с.

Романовська О.О.

Сутність та місце поняття «креативність» у процесі професійної підготовки інженерів-педагогів

У статті розкривається суть поняття «креативність» на підставі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців; проаналізовано структуру діяльності інженера-педагога та визначено, що саме педагогічна складова є найбільш сприятливою для формування креативності майбутніх фахівців цього профілю; виокремлено основні структурні компоненти креативності майбутніх інженерів-педагогів: емоційно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, результативний; сформульовано визначення

креативного інженера-педагога; перелічено найважливіші риси креативного інженера-педагога.

Ключові слова: креативність; діяльність; мотивація; інженерно-педагогічна діяльність; компоненти креативності.

Романовська О.О.

Суть и место понятия «креативность» в процессе профессиональной подготовки инженеров-педагогов.

В статье раскрывается сущность понятия «креативность» на основании анализа трудов отечественных и зарубежных ученых; проанализирована структура деятельности инженера - педагога и определено, что именно педагогическая составляющая является наиболее благоприятной для формирования креативности у будущих специалистов этого профиля; выделены основные структурные компоненты креативности будущих инженеров-педагогов: эмоционально - мотивационный, когнитивно-деятельностный, результативный; сформулировано определение креативного инженера - педагога; перечислены важнейшие черты креативного инженера - педагога .

Ключевые слова: креативность; деятельность; мотивация; инженерно-педагогическая деятельность; компоненты креативности.

O. Romanovska

Nature and Place of Concept "Creativity" in the Process of Training Engineers- Teachers

The article reveals the essence of the concept "creativity" based on the analysis of works of native and foreign scientists. The author analyzed the structure of engineers – teachers` activities and determined what pedagogical component is most favorable for the formation of the creativity of future specialists of this profile. The paper highlights the major structural components of the creativity of future engineers - teachers: emotional - motivational, cognitive - activity, efficient. The author identified the definition of a creative engineer – teacher and showed the most important traits of a creative engineer - teacher .

Keywords: creativity; activities; motivation; engineering and teaching activities; components of creativity.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014р.